

Kulturhistorisk rapport

Siem

Boplads fra overgangen mellem ældre og yngre bronzealder i Rold Skov.

J.nr. ÅHM 5856

Marts 2012

Ved Museumsinspektør Lars Egholm Nielsen

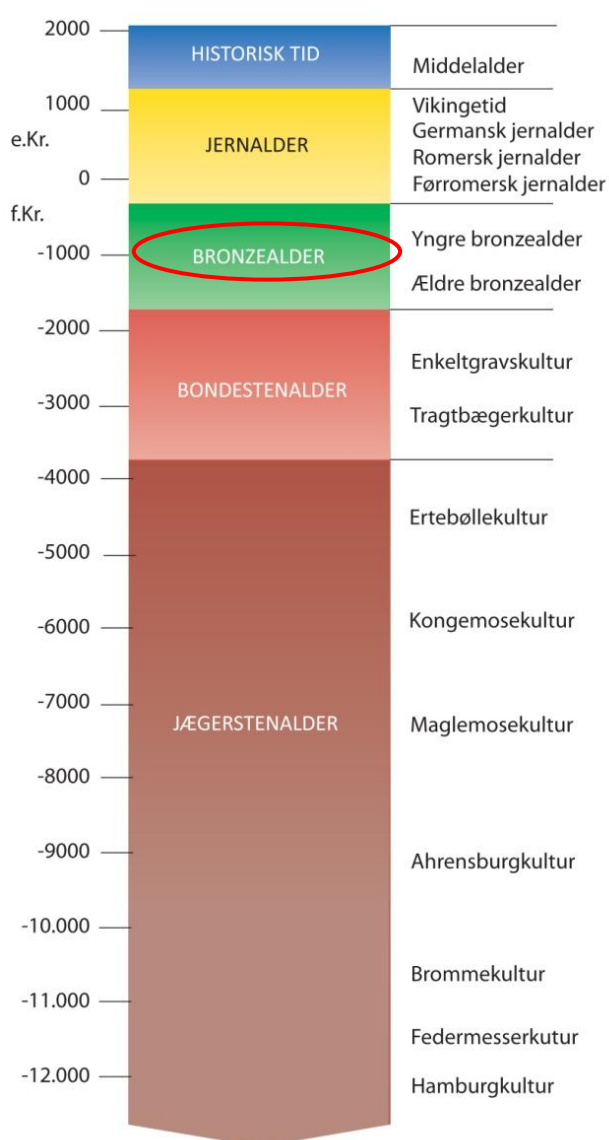
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Undersøgelsens baggrund	2
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	7
Udgravningsdata.....	8

Samfundsstruktur

I bronzealderen boede de fleste mennesker i små bondegårde, der lå spredt ud over landskabet i ly for vind og vejr for foden af bakker og på kanten af vådområder. Man levede af landbrug og husdyrhold. Kvæg havde en stor betydning og store græsningsområder i enge og på overdrev kan påvises. Ved landsbyen Voldtofte på Sydvestfyn har arkæologerne fundet huse fra bronzealderen, der havde fine hvide bemalede vægge, og hvor resterne af mange kvægknogler fortæller, at her holdt man kvæg og levede godt af det.

Men der fandtes også store høvdingehaller, der kunne blive op til 50 meter lange. Disse store huse vidner om, at store bondeslægter havde magten i området, og sandsynligvis var det også de samme slægter, der byggede de mange tusinde gravhøje, som stadig den dag i dag kan ses på højderygge og bakketoppe rundt om i landet. Her blev samfundets ledende slægter lagt til hvile med fine gravgaver af bronze og nogle gange også guld, som det er tilfældet med de rige grave fra Sydvestfyn i området omkring bronzealderhøjen Lusehøj.

Figur 1: Tidslinje med tidsaldrer, underinddelinger og årstal, samt fakta om samfundsstrukturen i bronzealderen

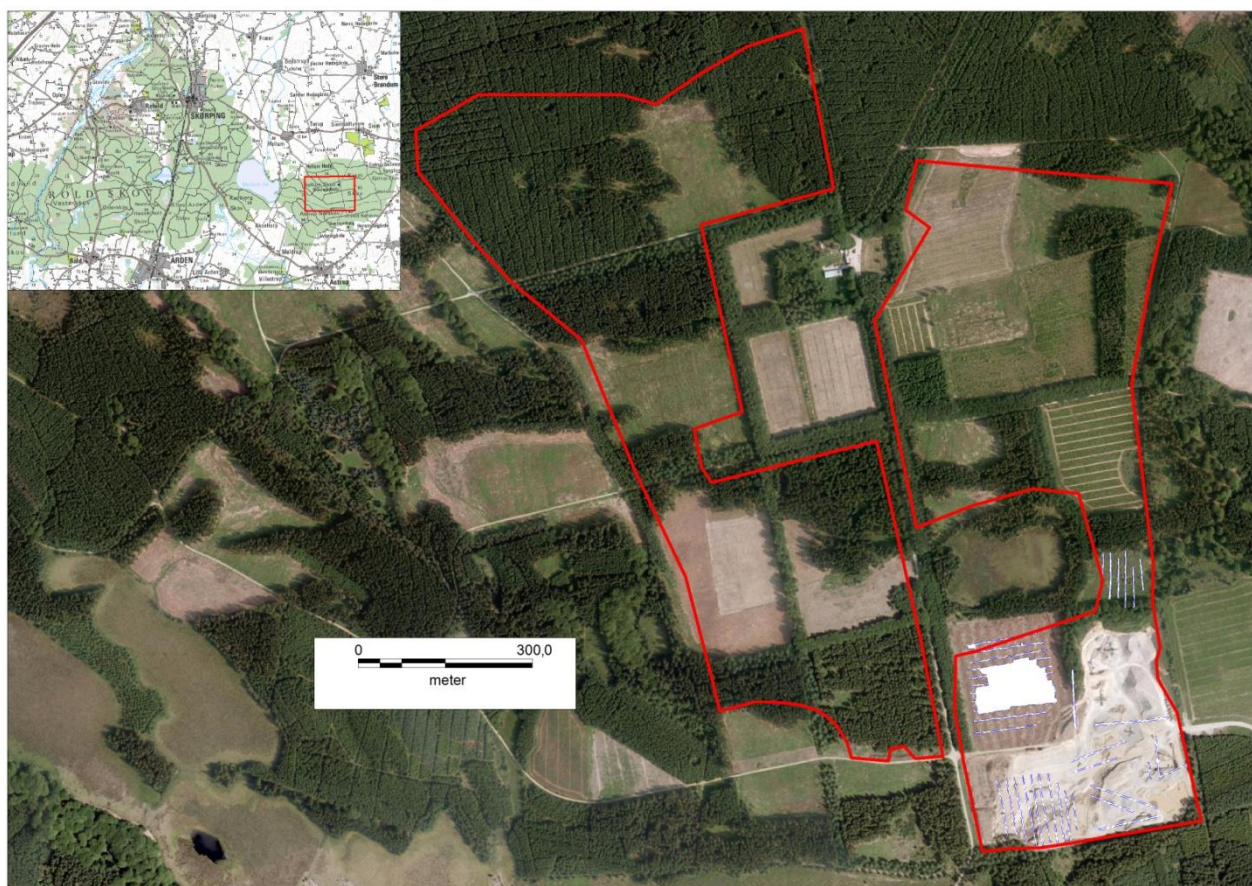
Indledning

Denne kulturhistoriske rapport omhandler udgravningen af en boplads fra bronzealderen beliggende i den østlige del af Rold Skov. Bopladsen kan opdeles i to perioder, hvor husene er markant forskellige i udformning og størrelse, selv om bopladsperioderne kun er adskilt af et par århundreder. Bopladsens ældste del dateres til overgangen mellem ældre og yngre bronzealder, mens den yngste dateres til midten eller slutningen af yngre bronzealder (se fig. 1 med tidslinje).

Undersøgelsens baggrund

Undersøgelsen er foranlediget af udlægning af ca. 80 ha til råstofindvinding. Efter januarorkanen i 2005 blev der stormfældet en meget stor del af skoven, og i forbindelse med genbeplantningen har man besluttet, at udnytte de store grusforekomster der er i undergrunden før man reetablerer skoven. Således vil der i de næste årtier være områder i skoven hvor der indvindes grus.

Denne undersøgelse er etape 4 af den grusgrav som NCC Roads har etableret øst for Thorup Hedegårdsvej. De 3 forudgående etaper har ikke givet anledning til arkæologisk udgravning.

Figur 2: Råstofområdet med udgravningen og grusgraven i SØ hjørne. © Kort og matrikelstyrelsen.

Lokalområdet i oldtiden

Udgravningen giver et indblik i bebyggelsesudviklingen for bronzealderen i et område med meget få arkæologiske registreringer. Inde i skoven er der registreret en del gravhøje, især i området syd for udgravningen, men meget få bosættelser fra oldtiden.

Figur 3: Historisk kort, der afspejler de topografiske forhold omkring bopladsen. Gravhøjene i området er markeret med røde prikker. © Kort og matrikelstyrelsen.

På figur 3 kan man se hvordan området så ud i slutningen af 1800 tallet. Kortet er samtidig et ret godt billede af, hvordan topografien i skoven ser ud. Udgravningsfeltet er placeret midt på kortet, hvor man via højdekoterne kan se, at bopladsen er anlagt på et fladt plateau på et lille næs. Næsset ligger i bunden af en dal/slugt, der har forbindelse ud til Skibsted å.

Selvom vi ikke kender registreringer inde fra skoven skal vi alligevel ikke så langt væk for at finde lignende bebyggelser. Ca. 3 km syd for udgravningen, i Astrup blev der i 2006 udgravet en bebyggelse fra yngre bronzealder. 1,5 km syd for udgravningen blev der i 2008 ved Horsmosegårde foretaget en forundersøgelse forud for en grusgrav. Her blev der lokaliseret flere spor af bosættelse fra yngre bronzealder. Grusgraven blev skrinlagt og området blev derfor aldrig udgravet.

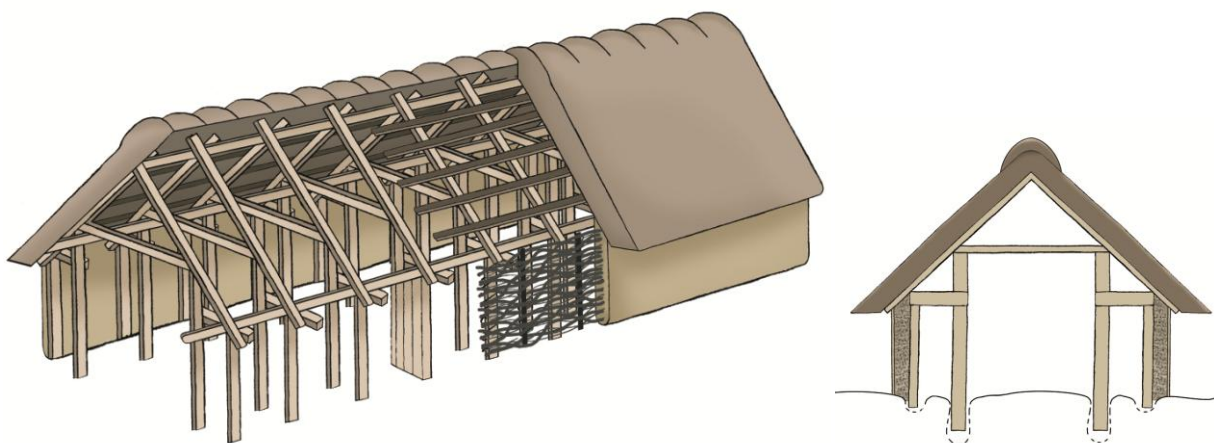
Ved Tisted, 3,1 km sydøst for udgravningen, er der registreret et meget stort hus, der kan ses i afgrøderne på luftfoto. Der er aldrig foretaget undersøgelser på området, og dateringen kan der således kun gisnes om. Men det er nærliggende at henføre huset til samme periode.

Mellem de fire bopladsområder findes en højgruppe på omkring 90 gravhøje, hvor de 80 er registreret som rundhøje fra oldtiden. Det vil sige, at de fleste sandsynligvis kan henføres til bronzealderen. Man kan med forbehold tale om en bronzealderbygd med bopladser og højfelter indenfor en radius af 2 km. De mange gravhøje ligger desuden i en langstrakt plamag der også markerer datidens mulige vejforløb.

Området er ligeledes kendt for bronzespandene fra Siem. Her er der tale om to store bronzespande af centraleuropæisk oprindelse, der er blevet ofret i mosen i yngre bronzealders periode IV. Spandene blev fundet under tørvegravning i 1862, og er i dag udstillet på Nationalmuseet. De er erklæret for genstande af enestående national betydning. Samtidigheden med bopladsen er interessant og museet har derfor stor interesse i området mellem Siem og Astrup.

Undersøgelsens resultater

Den ældste bosættelse på arealet består af 2 store treskibede langhuse. De kan på grund af den indbyrdes placering ikke have stået der samtidig, men de har mere eller mindre efterfulgt hinanden. Det største hus er 33 meter langt og 8 meter bredt. Der er 9 sæt af store stolper der bærer tagkonstruktionen, mens husets væg er konstrueret af en mere spinkel stolpesætning, der måske kan have stået i en fodremskonstruktion. Husets har haft 3 indgangspartier og en større port i den østlige gavl. Der er 3 rum i huset adskilt af skillevægge. I den vestlige del, hvor ildstederne kan, ses har menneskene boet. Det midterste rum er husets primære indgangsrum, mens det østlige rum sandsynligvis har været stald.

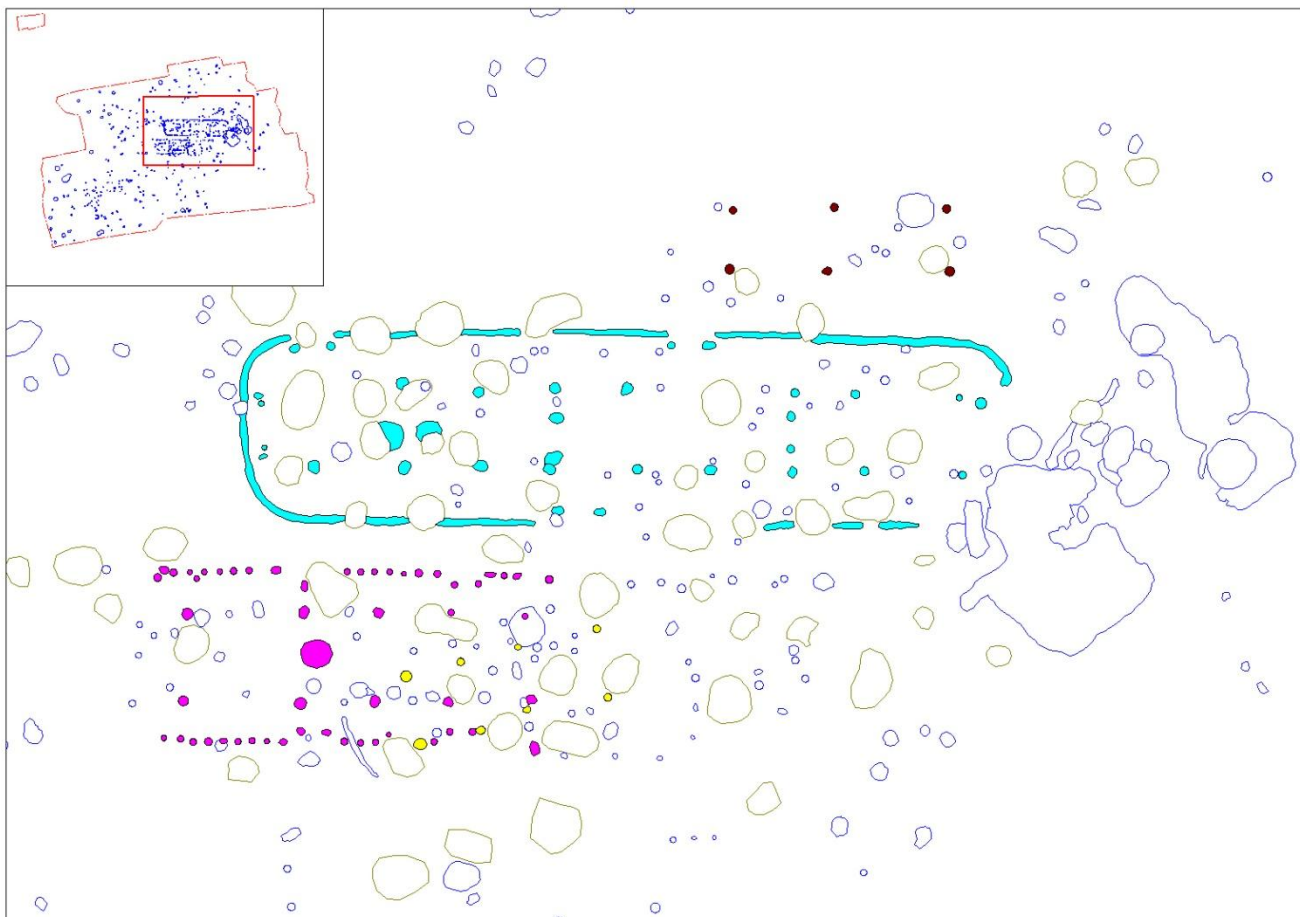

Figur 4: Rekonstruktionstegning af et treskibet oldtidshus, hvor husets tagbærende konstruktion bæres af to parallelle rækker af tagbærende stolper i husets indre. Tværsnit, der afspejler opbygningen af den tagbærende konstruktion i et treskibet langhus.

Det mindre hus er 17 meter langt og 7,2 meter bredt. 5 sæt store stolper har båret taget og vægkonstruktionen har været jordgravede stolper med fletværk imellem. Der er 4 indgangspartier, 2 i hver

side overfor hinanden. Huset har ingen skillevægge, så der kan ikke siges noget om ruminddeling. Dog kan ildstedets placering i den vestlige del indikere, hvor menneskene har boet.

De to huse har en indbyrdes afstand på 2 meter og er fuldstændig parallelt orienteret. Hvis man medregner tagkonstruktionens udhæng kan husene ikke have været opført samtidigt, men sandsynligvis lige efter hinanden. Måske har man endda genbrugt tømmer fra det store hus da man byggede det mindre hus.

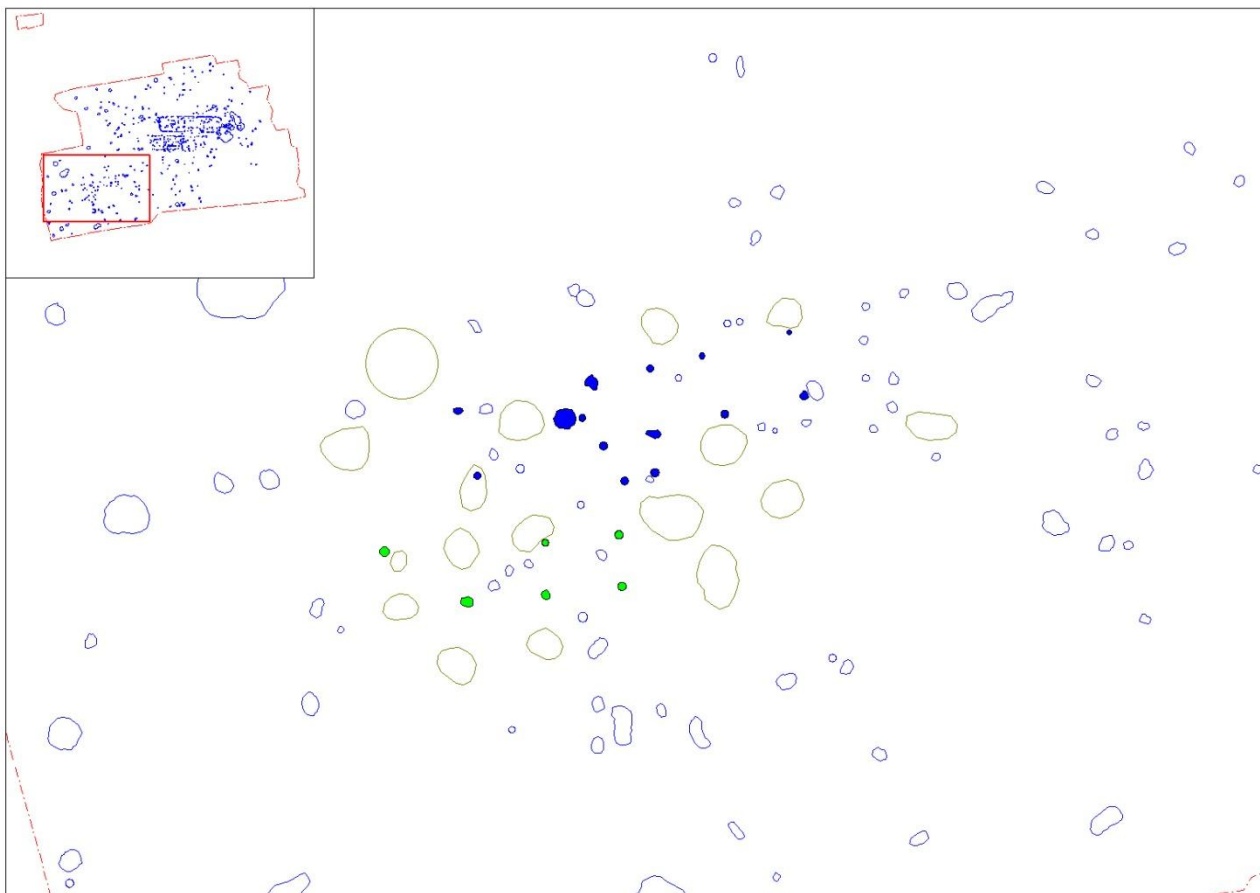

Figur 5: Den ældste bosættelse med de to store huse markeret med blå og lilla.

Den yngre bosættelse omfatter 3 huse og et grubekompleks med keramik. To af husene er beliggende ca. 60 meter fra de to store huse i den ældre bosættelse. Det sidste af de yngre huse, er beliggende samme sted som de store huse, og har en sikker stratigrafisk datering i forhold til den ældre bosættelse. Fælles for husene i den yngre bosættelse er den SSV-NNØ lige orientering af langhusene, hvor husene i den ældste bosættelse er orienteret stik øst-vest.

Godt 20 meter nord for den yngre bosættelse blev der udgravet en bopladsgrube indeholdende en del keramisk materiale, der kan dateres til yngre bronzealders periode V og VI. Således er det nærliggende at kæde husene sammen med gruben og dermed også dateringen. Der er hjemtaget floteringsprøver, der

formodentlig kan give materiale til en ^{14}C -datering af husene. Dette arbejde er dog ikke færdigt i skrivende stund.

Figur 6: Den yngre bosættelse

På udgravninger som denne fra yngre bronzealder flyder det ikke med genstande. Det er primært potteskår og flint der findes i stolpehuller og i gruberne. Der er hjemtaget 75 genstandsnumre fra udgravningen. Langt de fleste er analyseprøver der bliver sendt videre til bl.a. Aarhus Universitet og Moesgård Museum til videre analyse for makrofossiler, pollen og trækul. De resterende genstandsnumre dækker over keramikskår, der er med til at give en datering af husene, eller flintafslag, der vidner om produktion af flintredskaber på bopladsen.

Datering

Der er udtaget en række floteringsprøver fra de fleste huse på bopladsen. Formålet var selvfølgelig at opnå viden om de afgrøder, der blev dyrket og dermed har udgjort ernæringsgrundlaget. Prøverne er i skrivende stund floteret og der er lavet kursorisk gennemsyn af det forkullede materiale. Indholdet af forkullede korn er ikke stort nok til at lave en videre bearbejdning, men der er bestilt vedbestemmelser af udvalgte trækulsprøver. Efterfølgende vil der også blive udtaget trækulsprøver til ^{14}C -dateringer. Husene er således ikke naturvidenskabeligt dateret endnu og de fleste dateringer baseres på typologier på huse samt og det

sparsomme keramiske materiale samt de stratigrafiske iagttagelser. Hustypologien er primært anvendt på husene i den ældste bosættelse og stammer fra et upubliceret kandidatspeciale fra 2007 af Lars Guldager. Gulgager opsætter en hustypologi for det Himmerlandske materiale, der trods sit sparsomme antal af huse, er en god retningslinje for huse af denne type. Museet er pt. i gang med en revidering af typologien, der skal sammenkøres med ¹⁴C-dateringer.

Sammenfatning og perspektivering

De arkæologiske undersøgelser i forbindelse med etape 4 af grusgraven har bidraget med væsentlige resultater for forståelsen af yngre bronzealders bosættelsesstruktur i det lokale og regionale kulturlandskab.

Især de store huse fra den ældre bosættelse er interessante i kraft af deres størrelse, deres forskellige konstruktion, indretningen af huset og deres samtidighed med bl.a. bronzespandene fra Siem. Ligeledes kan de indarbejdes i den regionale hustypologi, der er under udarbejdelse for Himmerland.

Den yngre del af bosættelsen bidrager, på trods af størrelsen, sammen med områdets andre samtidige bopladser til forståelsen af skiftet mellem bronzealder og jernalder, samt til en bredere forståelse af bopladsernes topografiske beliggenhed.

Grusgravens kommende udvidelser kaster forhåbentlig mere lys, over de forhistoriske menneskers gøren og laden i den østlige del af Rold Skov.

Datering

At datere betyder at tidsbestemme. Der er flere forskellige måder at datere på. En såkaldt relativ datering, er en datering, hvor man sammenligner den fundne ting med andre ting i forhold til deres form og alder. Det kan både være i form af at se på *stratigrafi* eller ved at sammenligne med en *typologi*.

Stratigrafi er det ord, der bruges, når to anlæg, fx stolpehuller, skærer hinanden - altså at det ene stolpehul er gravet ned delvist oveni det andet, og dermed er yngre. Med stratigrafi kan man derfor få en rækkefølge af, hvad der er ældre og yngre end hinanden, som kan hjælpe med at tidsbestemme.

Typologi er egentlig sammenligning i form - fx hvordan et hus eller et lerkar ser ud. Typologi har siden arkæologiens start været en af de vigtigste måder at datere på. Der er lavet mange studier - altså sammenligninger - af, hvordan forskellige ting ser ud i forskellige tidsperioder.

Udgravningsdata

Siem

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. 5856
- Fund & Fortidsminder: 120308 sb 21
- Kulturstyrelsen jnr. 2008-7-24.02/NJM-0021
- Bygherre: NCC Roads og Lindenberg Skovselskab A/S
- Undersøgt areal: 10900 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Lars Egholm Nielsen
 - Arkæolog Tina Laurtzen Rasmussen
 - Arkæolog Simon Kjær Nielsen
 - Arkæolog Karen Povlsen
 - Arkæologistuderende Gry Jannike Kristiansen
 - Arkæologistuderende Mia Delic
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg